

YOSH AYOLLARDA MEHNAT FAOLIGINING O'Z - O'ZINI BAHOLASH VA IJTIMOYIY POZITSIYAGA TA'SIRI**Ravshanova Nigora Shuxratovna**

O'zbekiston Jurnalistika va kommunikatsiya universiteti

Psixologiya yo'nalishi 1 - kurs magistranti.

nravshanova47@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.19501963>

Annotatsiya. Maqolada yosh ayollarning mehnat faolligi, o'z-o'zini baholash darajasi va ijtimoiy pozitsiya shakllanishi o'rtasidagi psixologik bog'liqliklar tahlil qilinadi. Tadqiqot zamonaviy jamiyatda yosh ayollarning mehnat bozorida faol ishtirokining ularning psixologik rivojlanishi va fuqarolik pozitsiyasi shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: yosh ayollar, mehnat faolligi, o'z-o'zini baholash, ijtimoiy pozitsiya, fuqarolik faolligi, gender psixologiyasi, shaxsiy rivojlanish.

Аннотация. В статье анализируются психологические взаимосвязи между трудовой активностью молодых женщин, уровнем самооценки и формированием социальной позиции. Исследование показывает, что активное участие молодых женщин на рынке труда в современном обществе положительно влияет на их психологическое развитие и формирование гражданской позиции.

Ключевые слова: молодые женщины, трудовая активность, самооценка, социальная позиция, гражданская активность, гендерная психология, личностное развитие.

Abstract. The article analyzes the psychological relationships between labor activity of young women, the level of self-esteem, and the formation of social position. The research demonstrates that active participation of young women in the labor market in modern society has a positive impact on their psychological development and the formation of civic position.

Keywords: young women, labor activity, self-esteem, social position, civic engagement, gender psychology, personal development.

Kirish.

Zamonaviy O'zbekiston jamiyatida gender tengligini ta'minlash va ayollarning ijtimoiy-iqtisodiy hayotda faol ishtirok etishi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, yosh ayollar guruhi mehnat bozorida o'z o'rnini topish, professional rivojlanish va ijtimoiy faollik nuqtai nazaridan muhim ahamiyat kasb etadi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mehnat faolligi nafaqat iqtisodiy mustaqillikni ta'minlaydi, balki shaxsning o'z-o'zini baholash tizimi, ijtimoiy o'zini-o'zi anglashi va fuqarolik pozitsiyasi shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi [1.15].

Yosh ayollarning mehnat faolligi masalasi gender psixologiyasi, ijtimoiy psixologiya va shaxs psixologiyasi kesishmasida turadi, chunki bu jarayonda an'anaviy gender rollari, zamonaviy ijtimoiy talablar va shaxsiy rivojlanish ehtiyojlari o'zaro ta'sir qiladi. O'z-o'zini baholash darajasi esa shaxsning ijtimoiy hayotda faol pozitsiyasini egallashining muhim psixologik sharti hisoblanadi, chunki yuqori o'z-o'zini baholash tashabbuskorlikni, mas'uliyatni va ijtimoiy faollikni rag'batlantiradi [2.78]. Shu nuqtai nazardan, yosh ayollarda mehnat faolligi, o'z-o'zini baholash va ijtimoiy pozitsiya o'rtasidagi bog'liqliklarni o'rganish nazariy va amaliy jihatdan dolzarb ahamiyatga ega. Ushbu maqolaning maqsadi mehnat faolligining yosh ayollar shaxsiyatining psixologik tuzilishiga, xususan, o'z-o'zini baholash tizimiga va ijtimoiy pozitsiyasiga ta'sirini adabiyotlar tahlili asosida ko'rib chiqishdan iborat.

Metodologiya va adabiyotlar tahlili. Tadqiqot metodologiyasi sifatida O'zbekiston, Rossiya va xalqaro psixologik adabiyotlarning tizimli tahlili qo'llanildi. Asosiy nazariy asoslar sifatida C. Rogers va A. Maslouning gumanistik psixologiya konsepsiyalari, M. Rosenberg va S. Coopersmithning o'z-o'zini baholash nazariyalari, shuningdek, A. Banduraning ijtimoiy-kognitiv nazariyasi xizmat qildi. Gender psixologiyasi nuqtai nazaridan S. Bem va K. Gilliganlarning tadqiqotlari muhim asos bo'ldi. Mehnat faolligi va o'z-o'zini baholash munosabatlarini o'rganishda rus psixologlaridan B.G. Ananyevning faollik nazariyasi, A.V. Petrovskiyning shaxs rivojlanish konsepsiyasi, shuningdek, o'zbek psixologlarining zamonaviy yoshlar psixologiyasiga oid ishlari tahlil qilindi [3.92; 4.156]. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mehnat faolligi shaxsning o'z-o'zini baholash tizimiga ko'p qirrali ta'sir ko'rsatadi. Birinchidan, professional muvaffaqiyat va mehnat natijalarining ijtimoiy tan olinishi o'z qobiliyatlariga ishonchni mustahkamlaydi va o'z-o'zini baholashni oshiradi. Ikkinchidan, mehnat jarayonida olingan yangi kompetensiyalar va ko'nikmalar shaxsiy samaradorlik hissini kuchaytiradi. Uchinchidan, iqtisodiy mustaqillik psixologik mustaqillik hissini yaratadi va bu umumiy o'z-o'zini baholashning muhim komponenti hisoblanadi [5.203].

Xalqaro tadqiqotlar, xususan, Yevropa va Amerika mamlakatlarida o'tkazilgan keng ko'lamlı so'rovlar shuni isbotlaydi ki, mehnat bozoridagi faol ishtirok ayollarning o'z-o'zini baholash ko'rsatkichlarini sezilarli darajada oshiradi, ayniqsa yosh ayollar guruhida bu tendentsiya kuchli namoyon bo'ladi [6.45]. O'z-o'zini baholash va ijtimoiy pozitsiya o'rtasidagi bog'liqlik ham bir necha mexanizmlar orqali amalga oshadi. Yuqori o'z-o'zini baholash tashabbuskorlikni, mas'uliyatni va liderlik sifatlarini rivojlantirishga yordam beradi, bu esa shaxsning ijtimoiy hayotda faol pozitsiyasini ta'minlaydi. Aksincha, past o'z-o'zini baholash ijtimoiy passivlikka, konformizmga va fuqarolik faolsizligiga olib keladi [7.89]. Gender aspekt alohida ahamiyatga ega, chunki an'anaviy jamiyatlarda ayollarning ijtimoiy rollari ko'pincha cheklangan bo'lib, mehnat faolligi bu cheklovlarni bartaraf etish va yangi ijtimoiy pozitsiyalarni egallashning muhim vositasi hisoblanadi [8.134].

Natijalar va muhokama. Adabiyotlar tahlili asosida quyidagi asosiy xulosalar shakllantirildi. Birinchi navbatda, mehnat faolligi yosh ayollarning o'z-o'zini baholash tizimiga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi muhim omil ekanligi aniqlandi. Bu ta'sir bir necha yo'nalishda namoyon bo'ladi: professional o'zini-o'zi tasdiqlash, ijtimoiy tan olinish, iqtisodiy mustaqillik va shaxsiy samaradorlik hissining kuchayishi. Mehnat faoliyatida muvaffaqiyat qozongan yosh ayollar o'zlarini jamiyatning to'laqonli a'zolari sifatida his qiladi, bu esa ularning umumiy o'z-o'zini baholashini oshiradi [9.67]. Ikkinchidan, o'z-o'zini baholash darajasi yosh ayollarning ijtimoiy pozitsiyasi va fuqarolik faolligini belgilovchi muhim psixologik omil ekanligiga ishonch hosil qilindi. Yuqori o'z-o'zini baholashga ega bo'lgan yosh ayollar ijtimoiy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlashda, jamoat ishlarida ishtirok etishda va fuqarolik pozitsiyasini namoyon etishda faolroq bo'ladi. Bu shaxsning ichki psixologik resurslarining ijtimoiy faollikka transformatsiyasi sifatida talqin qilinishi mumkin. Uchinchidan, mehnat faolligi, o'z-o'zini baholash va ijtimoiy pozitsiya o'rtasida yaxlit psixologik tizim mavjudligi aniqlandi. Bu tizimda mehnat faolligi boshlang'ich impuls bo'lib, u o'z-o'zini baholashni oshiradi, yuqori o'z-o'zini baholash esa ijtimoiy faollik va fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlaydi. Bunday tartibda ijobiy povratli aloqa mexanizmi shakllanadi: ijtimoiy faol yosh ayollar mehnat bozoridagi o'z pozitsiyalarini yanada mustahkamlaydi, bu esa o'z-o'zini baholashni yanada oshiradi [10.178]. Gender nuqtai nazaridan, mehnat faolligi yosh ayollar uchun an'anaviy gender stereotiplarini bartaraf etish va yangi ijtimoiy rollarni o'zlashtirishning strategik vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Zamonaviy O'zbekiston jamiyatida ayollarning mehnat bozoridagi faol ishtiroki nafaqat iqtisodiy zaruratdan, balki shaxsiy rivojlanish va o'z-o'zini amalga oshirish ehtiyojidan kelib chiqadi.

Bu jarayon yosh ayollar shaxsiyatining transformatsiyasiga, ularning o'z-o'zini anglashining yangi darajasiga o'tishiga va ijtimoiy hayotda faol fuqarolik pozitsiyasini egallashiga olib keladi. Ammo muhokama jarayonida ba'zi murakkab masalalarga ham e'tibor berish zarur.

Mehnat faolligi va o'z-o'zini baholash o'rtasidagi munosabat har doim ham to'g'ri chiziqli bo'lavermaydi. Professional stress, ish va shaxsiy hayot balansining buzilishi, shuningdek, mehnat bozorida gender kamsitish holatlari teskari ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun mehnat faolligining psixologik oqibatlarini baholashda kontekstual omillarni, ijtimoiy-madaniy sharoitlarni va individual shaxsiy xususiyatlarni hisobga olish zarur.

Xulosa. Yosh ayollarda mehnat faolligi, o'z-o'zini baholash va ijtimoiy pozitsiya o'rtasida yaxlit psixologik tizim mavjud bo'lib, bu tizimda har bir komponent boshqalariga ta'sir ko'rsatadi va ulardan ta'sirlanadi. Mehnat bozoridagi faol ishtirok yosh ayollarning o'z-o'zini baholash darajasini oshiradi, bu esa o'z navbatida ijtimoiy faollik va fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlaydi. Zamonaviy O'zbekiston jamiyatida yosh ayollarning mehnat faolligi nafaqat iqtisodiy mustaqillik vositasi, balki shaxsiy rivojlanish, o'zini-o'zi anglash va ijtimoiy integratsiyaning muhim mexanizmi hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yoshlar ijtimoiy faolligi va fuqarolik pozitsiyasini oshirish maqsadida yosh ayollarning mehnat bozoriga kirishini qo'llab-quvvatlash, ularning professional rivojlanishini rag'batlantirish va o'z-o'zini baholashni mustahkamlovchi ijtimoiy-psixologik yordam ko'rsatish zarur. Kelgusida ushbu yo'nalishdagi empirik tadqiqotlar, xususan, turli ijtimoiy-demografik guruhlardagi yosh ayollarning mehnat faolligi, o'z-o'zini baholashi va ijtimoiy pozitsiyalarini qiyosiy tahlil qilish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, mehnat faolligini oshirish va o'z-o'zini baholashni mustahkamlashga qaratilgan amaliy psixologik dasturlar ishlab chiqish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Каримова В.М. Ёшларнинг ижтимоий-психологик ривожланиши масалалари. – Тошкент: Фан, 2019. – 240 б.
2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. – М.: Прогресс, 2018. – 422 с.
3. Абдуллаева Ш.А. Гендер психологияси асослари. - Тошкент: Ўзбекистон, 2020. - 195 б.
4. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. – СПб.: Питер, 2017. – 288 с.
5. Рахимова З.Х. Меҳнат фаолияти ва шахс ривожланиши. – Тошкент: Iqtisod-moliya, 2021. – 312 б.
6. Bandura A. Self-efficacy: The exercise of control. – New York: Freeman, 2019. – 604 p.
7. Петровский А.В. Психология развивающейся личности. - М.: Педагогика, 2018. - 240 с.
8. Bem S.L. The measurement of psychological androgyny. – Journal of Consulting and Clinical Psychology, 2020. – Vol. 42. – P. 155-162.
9. Турсунова Н.С. Ёш аёлларнинг ижтимоий мослашуви. – Самарқанд: СамДУ, 2019. – 156 б.
10. Rosenberg M. Society and the adolescent self-image. – Princeton: Princeton University Press, 2018. – 326 p.